

Васіль Быкаў і Аляксей Карпюк

*Они сошлись. Волна и камень,
Стихи и проза, лёд и пламень
Не столь различны меж собой...*

Аляксандр Пушкін

Два прэзаікі, Аляксей Карпюк і Васіль Быкаў, былі пасланья ўшпываць на мой літаратурны лёс.

Ці апынулася я між двух агнёў? Не. Полымі гэтыя неслі стваральнае цяпло, былі “празорамі” ў маіх лабірынтах. Гэта Васіль аднойчы ў цемры, каб я не ўскочыла ў лужыну, паклікаў:

— Хадзі на мой голас...

Я пайшла. Доўга ішла я на ягоны голас, пакуль ён не ўцёк у Менск ад сваёй сям’і і ад нас усіх. Але ў Гародні застаўся Аляксей Карпюк, неспакойны і надзейны сябра, магутае дрэва, на якое заўсёды можна было абавярціцца, як сказала нядаўна яго жонка, добры чорны хлеб, як любіла казаць Ларыса Геніюш...

Спачатку яны ўрываліся ў маё жыццё невядома адкуль. З першага курса вучобы ў педінстытуце я наведвала літаратурнае аб’яднанне, якім кіраваў выкладчык старажытнарускай літаратуры Нікіцін, які сам пісаў вершы. Беларускаю літаратуру выкладаў Аляксей Пяткевіч, які выступаў у перыядычным друку з рэцэнзіямі. А вусна апавядаў ён пра літаратуру нават яшчэ цікавей, чым пісаў. Маладых паэтаў запрашалі на вечарах дэкламаваць вершы са сцэны. На перапынках паміж заняткамі дзяўчаты сустракаліся на калідоры і размаўлялі пра паэзію, чыталі адна другой свае новыя вершы.

Новы год на першым курсе я сустракала ў сям’і Аўгінні Кавалюк, у дзявоцтве Сідаровіч. З размоваў паміж сабой мы ведалі, што ў рэдакцыі газеты “Гродзенская праўда” збіраецца літаб’яднанне, якім кіруе Васіль Быкаў. Але Быкаў не заўсёды прыходзіў на паседжанні, часцей вёў іх Ва-

лянцін Чэкін. Людзей на сустрэчах было шмат, усе ўзбуджаныя, крыклівыя, пераважна расейскамоўныя.

Але ўрэшце я ўбачыла Быкава. Ён прыйшоў, і ўсе яго віталі, як літаратурную зорку. Ён тады толькі пачынаў друкавацца, але німб славы ўжо зьяў над яго сціплай галавой...

Відаць, кіраваць літаратурным аб'яднаннем яго прымусіў рэдактар. Быкаў раз у месяц чытаў агляды маладой літаратуры, якія друкаваліся ў газеце. Магчыма, ён не ставіўся да гэтай працы ўсур'ёз, але ацэнкі сціплых здабыткаў мясцовай літаратуры былі ў аглядах аб'ектыўныя.

Мы пачалі зрэдку заходзіць да Васіля Быкава ў рэдакцыю, мелі прычыну: прыносілі новыя вершы ў літаратурную старонку, якую Быкаў укладаў. Але хацелася з ім паразмаўляць у неафіцыйнай атмасферы, паглядзець на яго зблізку, пачуць яго голас, які звяртаецца менавіта да цябе...

Але ў адным кабінэце з Быкавым было некалькі супрацоўнікаў і нязменна насупраць знаходзілася яго будучая другая жонка Ірына, якая аберагала яго здароўе, казала, што ён стомлены, таму што ноччу піша. Усе мае сяброўкі былі таемна закаханыя ў Васіля, мроілі ў дзівочых мроях пра яго чыстыя шэрыя вочы. "Неба адбілася ў яго вачах", — напісала пра Быкава Аня Путрамэнт, рэдактарка польскага жаночага часопіса "Pszujaciółka", наша зямлячка... Яе тата быў у Дакудаве за солтыса, а мой тата хадзіў да Путрамэнтаў у Банева, дзе ў іх быў маёнтак. Мне тата апавядаў і пра бацьку і пра пісьменніка Ежага, які ў тыя часы быў студэнтам Віленскага ўніверсітэта, і пра Аню... А калі ў Гданьску пачаліся вядомыя падзеі, Аня прыехала ў Гародню, запрасіла мяне прагуляцца і расказала ўсё, што ў іх адбываецца, як яна гэта разумела... А пра нас усіх, хто ў Гародні тады жыў і займаўся літаратурай, Аня змясціла прыгожае эсэ ў сваім часопісе.

Аляксей Карпюк знайшоў мяне ў першыя месяцы майго жыцця ў Гародні. Ён ведаў усіх. Ён запрашаў маладых літаратараў дадому, заходзіў у інстытут, знаёміў са сваімі разумнымі сябрамі, якія ведалі толк у жыцці і ў паэзіі. Запрашаў на свае літаратурныя сустрэчы і даваў слова, як цяпер кажучь спявачкі, каб разагрэць публіку.

Карпюк і Быкаў сябравалі заўсёды. На з'езды, пленумы, на тэлебачанне ў Менск яны ехалі ў адным купэ. Не адразу яны пачалі апавядаць пра сябе анекдоты, так каб адзін апавядаў, а другі побач слухаў і папраўляў ці дадаваў нейкую дэталю.

Вось як апавядаў Васіль Быкаў пра сяброўства Карпюка і Піліпа Пястрака. Пястрак любіў прыязджаць у Гародню. Ён сам пра гэта казаў так: “У Гародню я ездзіць люблю, таму што я тут сядзеў у турме”. Маўляў, прыемнае прыемна ўзгадваць... Калі Пястрак прыязджаў у Гародню, яны з Карпюком хадзілі ў рэстаран. Пястрак замаўляў пляшку гарэлкі. Карпюк замаўляў бутэльку мінералкі і шмат кубачкаў гарбаты. Да рэстараннай салаткі Карпюк вымаў з партфеля колца хатняй каўбаскі. Так яны сябравалі. Але аднойчы Піліп Пястрак зайшоў да Алёшы дадому і спытаў: “Алёша, а дзе ў цябе стаіць мая кніга?” Алёша пачаў выкручвацца, што даў пачытаць знаёмым. Але Пястрак не слухаў, ён пакрыўдзіўся і пайшоў...

Пакуль у Менску ў мяне не было сяброўкі Іры Крэнь, я спынялася ў гатэлі і звычайна вячэрала разам з Васілём і Аляксеем. Карпюк у кавярні доўга не сядзеў. А да Быкава звычайна прыходзіў Алесь Адамовіч. Яны пачыналі апавядаць адзін аднаму пра сваю наступную аповесць, абмяркоўвалі сюжэты, розныя дэталі... Забывалі пра мяне, але я не крыўдзілася, наадварот, цешылася, што яны дазваляюць мне слухаць. Пасля Быкаў і мне апавядаў пра свае будучыя творы. Яму трэба было ўкласці ўсё ў памяці, ён звычайна шмат разоў не перапісваў кнігу, затое перад напісаннем ствараў падрабязны план і глыбока абдумваў усе драбніцы. Відаць, найлепшай слухачкай была спадарыня Ірына, яна мела журналісцкі досвед і на эмацыйным узроўні дапамагала яму знаходзіць тое, што ён шукаў.

Галоўную ролю ў адносінах паміж людзьмі мае месца, дзе людзі жывуць...

Быкаў і Карпюк выбралі Гародню, як выбіраюць жанчыну, з-за прыгажосці еўрапейскага барока Гародні. Гэты горад пасля ўплываў на іх творчасць, уцягваў іх у культурную тра-

дыццю і даваў пачуццё прысутнасці мінулага ў сучасным. Але кожны аўтар стварае свой горад, свой Нёман і далягляд, свой Край. Адзіная слухная рэальнасць у кожным мастацтве — гэта ўяўленне...

Дзяўчаты выбралі іх. Спадарыня Іна пакахала Алёшу, калі на пляжы ўбачыла ягоную спіну: упадзіну замест рабынаў з правага боку. Іна перад тым напакутавалася ў дзіцячых дамах, яе бацьку расстралялі як ворага народа. Маці таксама сядзела ў турмах, пачынаючы з Заходняй Беларусі. Спадарыня Іна ўзгадвае, што Карпюк у гаспадарцы меў хоць нейкі вопыт, а яна не мела ніякага. У бацькоўскай хаце ў Карпюкоў размаўлялі на звычай для гэтага Краю трасянцы. Карпюк скончыў факультэт ангельскай мовы. А ў тыя часы ў педінстытуце былі надта добрыя выкладчыкі.

У інстытуце яны былі ўсе знаёмыя між сабою: Алёша, Надзя Быкава, Ніна Кіркевіч, праз два гады да іх далучылася Іна, а Кіркевіч, які быў закаханы ў Надзю, быў старэйшым, ужо працаваў. Кіркевіч убачыў, што Быкаву Надзя таксама падабаецца — і адышоў у цень. Пра гэта мне апавядалі Надзя і Ніна, калі мы па вечарах сустракаліся і прагульваліся, калі Надзя захварэла.

Іна Анатольеўна апавядала пра Надзю як пра лепшую настаўніцу, якую яна калі-небудзь сустрэла ў сваім жыцці. Іна Анатольеўна была дырэктарам у школе, а Надзея Андрэеўна — завучам. Працаваць ім разам было добра. Надзя была ціхаю, знешне не эмацыйнаю, але вельмі дакладнаю, дасканала ведала літаратуру і ўмела перадаць свае веды вучням. Чытала новыя творы і рабіла канспект, каб нічога не згубілася ў памяці. Дома яна была добрай маці сваім сынам. Але выпякаць і варыць не заўсёды мела час.

Васіль Быкаў не меў філалагічнай адукацыі, але вучыўся на скульптара — гэта значыць, ляпіць характары людзей. А ў войску вучыўся ваяваць, што таксама спатрэбілася ў працы празаіка.

Быкаў пісаў пра ваенныя дзеянні з боку савецкіх войскаў, яму падыходзіла літаратурная мова савецкай Беларусі. Усе кажуць, што ён дрэнна напачатку размаўляў на мове,

але я гэтага не заўважыла. Але чаму ў тым самым моўным рэгіёне Барадулін валодае такой квяцістаю мовай, а Васіль разам з памяццю пра голад выкінуў з галавы родную мову і пасля нанова яе вывучаў?

Кожны пісьменнік мае сябе ў эпіцэнтры падзеяў. Абодва былі цяжка параненыя ў ваенных дзеяннях. У Карпюка пасля ранення засталася адно лёгкае і тое з асколкамі. Быкаў таксама нажыў астму. Абодвум найдаражэй у жыцці каштавала роднае паветра.

Быкаў умеў трымацца як інтэлігент, нават як філосаф. Умеў уважліва слухаць суразмоўцу. У яго быў добры позірк глыбокіх спакойных вачэй. Умеў пра сябе разважаць, як пра некага іншага збоку. Глыбока хаваў ад людзей перажыванні, не выстаўляў іх напаказ. Не абгаворваў людзей, а ўспрымаў іх такімі, якімі яны ёсць. Не меў звычкі рабіць заўвагі і папраўляць пачаткоўцаў, не любіў уплываць на лёсы іншых. Але не шкадаваў для людзей свайго часу. Меў шмат знаёмых. У пісьменніцкай працы не капіраваў лёсы людзей, не перапісваў сюжэтаў з людскіх прыгодаў жыцця. Браў для аповесці падзею, якую перажыў сам, паказваў буйным планам, ператвараў тую падзею ў прыпавесць, знаходзіў і надаваў ёй агульначалавечы сэнс.

Увесь вольны ад пісьменніцкай працы час ён вывучаў вайну. Неяк так выходзіла, што ён пісаў пра малы эпізод прыватнага жыцця на вайне, а да гэтага мела дачыненне ўсё чалавецтва. Яскравыя моўныя выразы не мелі значэння, бо калі чытаеш яго прозу, ты ў наркозе, у здранцвенні, мовы не заўважаеш. Пад канец жыцця перайшоў на мову беларускага постмадэрнізму. Гэта была не зусім быкаўская мова. Аляксей Карпюк, наадварот, у рамане “Карані” вярнуўся да мовы сваіх бацькоў і здолеў зацвердзіць Нёман як моўную артэрыю Заходняй Беларусі. Магчыма, мы залішне шмат надаем увагі мове, узгадваючы такога вялікага майстра драматычных падзеяў, як Быкаў, але калі мы пазбаўлены ўсяго, дык што нам застаецца, акрамя мовы і фантазіі?..

Быкаўскае ўзыходжанне на вяршыню было ў яго выпадку надта стромым і хуткім. Але ўзыходзіў ён на пік, ро-

бачы кругі вакол аднаго гістарычнага здарэння — вайны — паказваючы яе з розных пунктаў аглядання. Хадзіла такая ацэнка: Быкаў правільна паказвае вайну. На самай справе Быкаў у сваёй творчасці ствараў сваю вайну, якой у рэальнасці не магло быць. У выпадку Карпюка было наадварот: ён ішоў марудней да свайго вялікага поспеху, з вялікімі выпрабаваннямі і стратамі, таму самую цікавую кнігу напісаў у канцы жыцця.

Быкаў не разменьваўся на пошукі розных жанраў. Узяў жанр кароткай аповесці, універсальны жанр, які губляў у той час нацыянальныя адметнасці. Гэта дапамагло Быкаву вырвацца ў сусветную літаратуру. У аповесці не трэба блытацца з мноствам сюжэтаў, але можна паказаць рэальнасць не ад свайго імя, як бы не мы апавядаем, а пра нас апавядаюць, як бы за нас гавораць нейкія галасы.

Цяпер можна сказаць, што кожная новая аповесць у перыяд узыходжання на вяршыню была для Быкава цікавай прыгодай жыцця: з боку крытыкі і прыхільнікаў ім усе захапляліся. А што партыя яго не прымала, дык ён жа і сам у яе не ўступаў. Як творца вялікага патэнцыялу, Васіль Быкаў усё жыццё працаваў на свой талент і гэтым прыносіў славу Беларусі. Ён абраў прафесію пісьменніка, адсюль і выдаткі ў яго асабістым жыцці. Ён пакінуў жонку і сыноў, таму што яны ў яго жыцці не былі галоўнымі... “Калі не здраджваю літаратуры, то не здраджваю сабе самому, — а нішто іншае мяне не хвалюе”, — Карлас Фуэнтас...

Карпюк таксама абраў літаратурную творчасць з самага пачатку жыцця пасля вайны. Для яго пісьменніцкая праца была цікавай прыгодай жыцця і выпрабаваннем свайго лёсу. Яму трэба было ўвесь час спраўджаць сябе на смеласць. У аснове сюжэтаў яго твораў былі падзеі яго жыцця. Але ў яго быў такі характар — ён імкнуўся абняць неабдымнае, захапіць усё, што толькі дасца, закруціць экстрэмальны сюжэт. Уцягнуць як мага болей герояў, каб было адначасна і смешна, і страшна, і цікава. Яго проза перарастала ў шырокую плынь, а шырыня заўсёды запавольвае рух.

І было ў Карпюка дзіўнае жаданне даказаць, што жыццё настолькі цікавае, што кожная яго праява можа стаць фактам літаратуры.

Карпюк спрабаваў сваё літаратурнае шчасце ў розных жанрах і тэмах. Бо ўсё цячэ, усё змяняецца. Карпюк імкнуўся ўзбірацца на свой пік, аднак яму было цяжэй, але ён быў смелым і ўпартым, таму ўвесь час спрабаваў пераскочыць самога сябе, — дарэчы, гэта яго любімы выраз. Карпюк хацеў знайсці сваю перспектыву, станцаваць свой танец, хацеў, і меў на гэта права, быць розным, вострым і лірычным, разумным і крыху дзіваком. Быў арыгінальным, лагодным, дзёрзкім і калючым адначасна.

Пісьменніку нельга быць спакойным, апанаваным, абьякавым, сонным, нейтральным, — бо гэтыя недахопы нерваў абавязкова праявляцца на паверхні творчасці. Місія творцы — нагадваць свету, што ён недасканалы, што людзі жывуць дрэнна, неўладкавана, не дасягнулі таго, што ім патрэбна, чаго яны заслугоўваюць, “чаго вартыя”. Чалавечай прыродзе неабходна імкнуцца да немагчымага, хоць бы ўсе спробы былі няўдалымі. Нашы героі ўвесь час памяталі пра тое, што жывуць у несвабодным свеце, які не натуральны для нармалёвага жыцця. І памяталі пра тое, што ў сістэмы надта шмат спосабаў расправіцца з іх талентам — абодва ўвесь час былі пад жорсткім наглядам і прэсінгам, у вечным неспакоі і змаганні за сваё простае права жыць і пісаць.

У Быкава дынамізм узмацняўся жахам смерці, што заўсёды стаяла за плячыма ягоных герояў, якія заўсёды траплялі ў безвыходную сітуацыю. Страх скоўваў чытачоў Быкава. Карпюк шкадаваў сваіх чытачоў, ён надта любіў людзей, асабліва тых, каго ён ведаў, тых, якія былі ў той самай ягонаў аўры. У Карпюка было шмат чытачоў-прыхільнікаў у блізкай зоне яго жыцця і сярод простага люду, яго асабліва любілі чытачкі, настаўніцы, студэнткі... У Быкава болей чытачоў было ў свеце, чым далей, тым болей. І выступаць Карпюку было лёгка, ён размаўляў на мове людзей, якія тут жылі, ён спускаўся да іх з п'едэстала вялікага пісьменніка, ён смяшыў іх, “гуляў” у пытанні і адказы з імі, — людзі любілі гэткую гульню. У Быкава

мала было аўдыторый, у якіх ён меў поспех, якія маглі яго зразумець, таму што ягоныя выступы былі падобныя да добрых лекцый у аўдыторыях ВНУ... Ён быў надта сур'ёзным, напружаным і не хацеў апускацца да ўзроўню тых простых людзей, якія прыходзілі на сустрэчы, не прачытаўшы ягоных кніг.

Карпюк быў у вечных клопатах за ўсё чалавецтва і за кожнага чалавечка. Меў патрэбу заступацца за пакрыўджаных. Пакрыўджанымі былі габрэі, татары, палякі і маладыя паэты. Ён хадзіў на прыёмы, лавіў вялікіх начальнікаў перад працай у калідорах, але паслухаць тваю бяду ён не меў цярдлівасці, сутнасць хапаў злёту, блытаў і сам жа потым крыўдзіўся, што гэта ты сама ўсё пераблытала.

У Быкава было шмат сяброў і аднадумцаў. І ён і Карпюк былі “блуднымі” сынамі ў афіцыйнай БССР, але іх прымалі як роўных у магутнай сям'і літаратараў Саюза. Яны містычна былі на перадавой і сапраўды былі наперадзе грамадскай думкі, былі лепшымі з лепшых, лепшымі сярод лепшых. Быкаў не дзяліўся сваімі сябрамі з намі — ні тымі, якіх меў у Гародні, ні тымі, якія да яго прыязджалі. Мы ж заставаліся на ўзроўні фальклёру правінцыі, да нас мала хто прыязджаў. Затое Быкаў уздымаў на вышынню статус нашага горада як літаратурнага цэнтра.

Карпюк дзяліўся і сябрамі. Калі да яго нехта цікавы прыязджаў, ён збіраў гродзенскіх аўтараў паразмаўляць пра літаратуру і падзеі ў свеце. Мяне Карпюк запрашаў дадому на вячэру, калі прыязджаў у Гародню Янка Брыль. Спадарыня Іна ўмела частаваць сяброў.

Затое Быкаў запрашаў у рэстаран, калі прыязджаў Андрэй Макаёнак. Андрэй прыехаў пасля сесіі Асамблеі ААН, апавядаў розныя дзівосы пра Амерыку. Калі выбіралі ў чарговы раз старшыню Гродзенскага аддзялення Саюза пісьменнікаў і на выбары прыехаў Янка Брыль, вячэралі ў “Беластоку”, які тады быў там, дзе цяпер гандлёвы дом “Нёман”, запомніла я той вечар па адной фразе. Быкаў спытаў у Брыля, які вярнуўся з Індыі, ці такія ж індыйскія дзяўчаты ў жыцці, як у фільмах. А Брыль сказаў: “Ведаеш, я сярод іх не адчуваў сябе мужчынам”.

Быкаў апавядаў, як аднойчы ў гатэлі ў Менску ён цэлы вечар частаваў пісьменніцкіх жонак гарбатай, апавядаў ім розныя гісторыі, бо яны хацелі ўбачыць Аляксея Карпюка, але Карпюк прыйшоў у гатэль толькі тады, калі жанчыны пайшлі дадому. Карпюк сказаў: “Нічога, што я не задаволіў іх цікавасці. Няхай падумаюць і звернуць сваю ўвагу на сваіх мужыкоў ды болей іх шануюць”. Калі мы стамляліся ў дарозе, у нас была цікавая тэма — апавядаць вясёлыя гісторыі ці проста абгаворваць пісьменніцкіх жонак...

Да мяне мае сябры адносіліся з павагай як да калегі па пярэ. Аберагалі мяне ад лёгкадумных паводзін. Калі я паехала на першы свой з’езд пісьменнікаў, за мной у гатэль цягнуўся цэлы шлейф цікаўных кавалераў: сваіх, сталічных, дзяўчат яны ведалі, а я ж з правінцыі прыехала... У дзвярах ліфта з’явіўся Васіль Быкаў, загарадзіў ім дарогу і зачыніў ліфт. І я пайшла ў нумар адпачываць ад эмоцый. Сам Васіль натхняў мяне тым, што размаўляў са мной як роўны з роўнай пра ўсё. Аляксей Карпюк не меў часу пра ўсё спакойна размаўляць, але ён цікавіўся заўсёды станам маёй патэтычнай душы і нават маім побытам. Гэта Карпюк арганізаваў публікацыю маіх вершаў у часопісе “Дружба народаў” у перакладах Сяргея Гарадзецкага тады, калі я вучылася на другім курсе інстытута.

Я амаль не ўдзельнічала ў Днях, Тыднях літаратуры, якія арганізоўвалі ўлады. Я працавала ў школе, а замяняць настаўніцкія ўрокі — гэта заўсёды клопат: трэба мяняць амаль увесь расклад. А паколькі мой муж Эрык надта не любіў, каб я ездзіла на такія дні-тыдні, то ў мяне была прычына адмаўляцца. Затое на ўсе дні-тыдні ездзіла Еўдакія Лось.

Звычайна ў Гародні мяне Карпюк запрашаў на заключную размову да сакратара абкама і на вячэру. Было гэта ў рэстаране “Беласток”. Увесь рэстаран быў невялікіх паметраў, утульны і з добрай кухняй, з добрай музыкай. Я апынулася каля Быкава, магчыма, я сама хацела сесці каля яго, каб не сядзець каля незнаёмых узбекаў ці кіргізаў... Ужо не памятаю, які народ быў тады на Гродзеншчыне ў гасцях.

Еўдакія Лось праехала з імі дзесяць дзён, намучылася ў халодных гатэлях, наслухалася ў кожнай аўдыторыі аднаго і таго ж... Яны ўсе былі стомленыя, усе адныя адным надакучылі. І пачалася такая гульня — “усе вушацкія хлопцы пачалі ўздымаць тосты за Дануту”. Еўдакія ўстала і сказала, што яна пакідае ўсіх і ідзе ў гатэль. Алесь Асіпенка падняўся і сказаў: “Еўдакія, ёсць яшчэ сярод нас сапраўдныя джэнтльмены, я цябе правяду ў гатэль”.

Памятаю, як мы ехалі некуды на сустрэчу, Карпюк і Быкаў зайшлі па мяне, а Эрык у гэты час фарбаваў падлогу. О, як яны гэты факт ацанілі! Сказалі так: “Калі нашы жонкі пачынаюць рамонт, то мы ўцякаем куды-небудзь далёка, каб гэтага вэрхалу не бачыць і жонкам не перашкаджаць...”

Раптам я падумала: вось што было б, калі б саветы прайгралі вайну не ў маральным, а ў літаральным значэнні? Пра што пісалі б Карпюк і Быкаў? Як выглядалі б іх героі? Са мной то было б усё лепей, чым ёсць. Я жыла б у вёсцы і мела б прыгожых дзетак — рыжых у рабацінні. А да дзетак — сабачку, бусліка і шпачка... Магчыма, і сябры мае мелі б тое самае...

Хлопцы пасля вайны працягвалі пісаць пра вайну, фіктыўна ваяваць далей... Гэтая літаратурная вайна сталася сэнсам іх жыцця, у яе бязлітасна ўцягваюцца жонкі і дзеці, якія прымаюць гэта як наканаванне. Іх жыццё цалкам ужо ім не належыць, належыць развязанай іх бацькамі вайне ў вайне... Нарэшце пісьменнікі адыходзяць у вечнасць. Жонкі, якія засталіся жыць, працягваюць іх вайну, адказваюць на пытанні журналістаў, прыводзяць у парадак іх архівы, іх спадчыну. Пасля працягваць будучы дзеці, унукі. Пісьменніцкая праца вымагае шмат спакою на пісанне, а гэта ўносіць элемент драматызму ў адносіны людзей. Таму найлепей, каб пісьменнік не меў сям’і і ніякіх абавязкаў. Паміраючы, каб не спраўляў клопатаў — што рабіць з гэтымі паперамі?! “Афганец” Ваня Сяргейчык спаліў перад смерцю на лецішчы ўвесь свой набытак сам.

Я пішу пра маіх настаўнікаў эсэ, адно з апошніх для гэтай маёй кніжкі. На днях пачала і праз пару дзён скончу.

Але праўда такая, што пачала я пісаць тады, калі прыехала ў Гародню. Яны пра мяне ў кнігах не ўгадвалі. Але іх вопыт, іх перажыванні былі святлом у тунелі маіх думак, яны былі ўвасабленнем вобразаў маіх думак, іх жыцці былі крыніцай маіх вершаў ва ўзаемазвязанай сістэме з думкамі і дзеяннямі.

Карпюк паміраў пакутна і можна, спакойна завяршаў справы свайго жыцця. Змяніўся, стаў ціхім, уважлівым, добрым. Тэлефанаваў мне і аддаваў у музей стосікі лістоў з вайны, цыдулачкі ад студэнтак, пытанні з літаратурных сустрэчаў, ён усё гэта захаваў. Гэтымі перадачамі ён даваў зразумець, што захаваў да мяне шмат добрага пачуцця...

Спадарыня Іна ўгадвае, што ён сябраваў з людзьмі ад маладосці да смерці, апавядае пра Лізу Чапкік, якая была сувязной у “партызанку”, якая жыла ў Гародні, скончыла ў Маскве ВДУ, працавала ў Рязані, выехала ў Ізраіль. Але ніколі не забывалася павіншаваць іх з днём нараджэння, паспачуваць у бядзе. А цяпер праз пятнаццаць гадоў па смерці Алёшы таксама тэлефануе і пытаецца — як мы маемся, як жывуць Карпюковы дзеці і ўнукі... Жонка Якава Мараша таксама разам з Карпюком была ў партызанах. Калі Алёша вучыўся ва універсітэце, жыў у Марашаў на кватэры. Калі не меў працы, пазычаў у іх грошы. Калі сына Мараша звальнялі з працы ва універсітэце, Карпюк хадзіў па начальніках і адваёўваў яму месца.

Быкаў патэлефанаваў мне з Еўропы, не сказаў, з якога гораду. Павіншаваў з днём нараджэння. Я вельмі ўсцешылася яго тэлефанаванню. Гэта было 3 снежня 2003 года, за паўгода да яго смерці.

Была ў мяне вялікая прыгода ў маім жыцці — гэтыя два магутныя, такія розныя, чалавекі. Я іх любіла ўсім сэрцам, дзялілася гэтай любоўю з усім светам. І вельмі шмат яе заставалася мне.